

Üslub-ı beyan aynıyla insan

“Eskiler, ‘Üslûb-ı beyân aynıyla insan’ derler. **Bir insanın insanlığı (kişiliği, karakteri, değeri) konuşmasına ve konuşmasında tercih ettiği üslûba (ifade tarzına) yansır**, onu orada görebilirsiniz. Bir insanın içinde nur, huzur, güzellikler, iyilikler varsa, etrafına nur, huzur, güzellik ve iyilik saçır ve bu kişinin elinden, dilinden bilerek ve isteyerek bir çirkinlik sadır olmaz.

“Muhterem pederiniz nasıllar?” sorusuyla “Ulan baban olacak o moruk nasıl be?” sorusu mana itibarıyla aynıdır ama biri yüksek, nezih, nazik, kibar, görgülü, seviyeli, asil, centilmen, medenî bir üslupladır; ötekisi ise bedevî, ayak takımı, sokak serserisi, kaba, hoyrat, galiz, haşin bir üsluptur.

İngilizcede sen yoktur.

Kibar ve görgülü eski insanlar, birbirleriyle konuşurken ve yazışırken **ben demeyi ayıp sayarlar, onun yerine “bendeniz” veya “bu fakir” derlerdi**. Osmanlının kibarları evim demezler, fakirhane derler; eviniz demezler devlethaneleri derlerdi. Liselerde Osmanlı edebiyatı okutulmadığı için edeb, kibarlık ve görgü bakımından çok geriledik.

Muhalefet, münakaşa, çatışma olsun ama nezaketle, efendilikle, yüksek üslupla, edeb ve terbiyeyle, centilmenlikle, soylulukla, yüksek görgü ile olsun temenni ediyorum.” (*Mehmed Şevket Eygi*)

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, kendine özgü bir insandı, adını “İsmayil” diye yazardı. İsmail Hakkı Baltacıoğlu’na göre, kişinin düzeyini en belirgin biçimde, **telefonda nasıl konuştuğu** saptardı. Kişilerin telefonla konuşmaları; bir çeşit hem kalite, hem psikoloji açısından bir “test laboratuvarı”...

Hemen herkesin başına gelen, bendenizin de sık sık gelir başıma.

Telefon çalar. Telefonu açtığımda, kaba bir ses sorar:

- Neresi orası? (*Çetin Altan*)

Üslûp, insanın aynasıdır, kişinin ta kendisidir. **Üslûp, kişinin duygu ve düşüncelerinin dışa yansımalarıdır**. Her şahsın (yaşına, kültürüne, ilmine, taşıdığı sığara göre) kendine has bir üslubu vardır. Her makam ve sıfatın kendine has bir üslubu ve edebi vardır...

Hâkim, suçlu da olsa sanığı azarlamaz!

Doktor, hastası (hastalığının etkisiyle) şahsına hakaret etse de onu azarlamaz ve tedaviden vazgeçmez! (*Ahmed Çıtlakoğlu*).

Hiçbir kepçe, kazanda olmayanı dışarı çıkaramaz.

Ve nefis en çok dil sürçmelerinde tecellî eder; kişinin kendini kontrol edemediği anlarda... neyse o olduğunda... doğal olduğunda... kendi olduğunda...

İnsan en çok ne zaman doğal olur ve/veya en çok ne zaman kendi olur?

Elbette, kızıp öfkelenildiğinde ve/veya şiddetle arzuladığında...

Niçin? Çünkü insan ancak **kendini (akıl yoluyla) kontrol edemeyecek denli duygularının tesirinde olduğu zamanlar** tüm çıplaklığıyla bânînini gözler önüne serer. En doğal ânı, hakikatte en duygusal ânıdır.

En kontrolsüz olduğu an!

Bu nedenledir ki ne kadar baskılamaya çalışırsa çalışsın, üslûbu, muhakkak kişinin mizac ve karakterini ele verir. (*Dücane Cündioğlu*)

Kabusname, Keykâvus tarafından oğlu Ciylân Şah için 1082 yılında **babanın oğluna nasihatleri** şeklinde yazılmıştır. Mercimek Ahmed tarafından İkinci Murad adına Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir. Keykâvus, oğluna hitaben çok farklı konularda nasihatte bulunur. **Söz söylemeyle ilgili tavsiyeleri** özetle aşağıdadır:

Ey oğul bilmiş ol ki hüner güher (mücevher)den yeğdir. Pes cehdeyle ki güher artırma, hüner artır. Kişi izzeti akıl ve edepdir, asılla ve neseple değildir. Andan gerü cehdeyle ki atan anan kazandığı ad ile kişilenmeyesin, sen kazandığın ad ile fahırlanasın (öğünesin). Şöyle bilmiş ol ey oğul ki cemî hünerlerde **söz söylemekten yeğrek (daha iyi) hüner yoktur**. Her kimin dili tatlı olsa dostları çok ola. Nice tatlı sözlüysen dahi **sözün yerin bilmeyince söyleme**. Andan gerü senden söz istemeden

söyleme... **Ey çiğergüşem senden bir kişi öğüt istemeyince sen ona nasihat verme.** Andan sonra kalaba halk arasında kimseyi öğütme. Zira halk içinde öğüt vermek tamam ayıbını başına kakmış gibi olur.

Andan gerü töhmetli yerde oturma ve yaramaz yere kılavuz olan kişiye yoldaş olma ki seni yavuz (merhametsiz, kötü) öğretmesin. Hem **halka gökçek (güzel, hoş) söyle tâ ki gökçek cevap işitesin.** Andan gerü ettiğin iyiliğe pişman olma ve yavuzluktan hazer eyle (uzak dur)... **eyiliği eyle, suya bırak, bir gün sana karşı gele...** Bir kişi halka eyi gözüke, Halika dahi eyi gözükür. Yani halka aşikâre kendüzün eyi gösterip uğurlayın (gizlice) yaramaz işler işleme ki bunun bigi (gibi)lik munafıklar nişanıdır.

Zinhar, eğer kaygılı ve eğer şâdman (sevinçli) olasın, kaygını ve şazlığını bir kişiye söyle ki kayırdığın vakit ol dahi bile kayıra ve sevindiğin vakit ol dahi bile sevine. Ve lâkin yeğreği (daha iyisi) oldur ki kaygın ve şazlığın eserin halka bildirmeyesin. Andan gerü **eyiliğe ve yavuzluğa tezcek sevinme ve melûl (üzgün) olma.** Zira âkillen her bir olur olmaz nesne için vakitlerin ırmazlar ve değme yel ile deprenmezler.

Bir dahi **tez kakıgan (öfkelenen) olma. Eğer kimse kakıyıp söylerse sen ana yavaşlık ile cevap ver. Ve lâkin ahmaklara cevap verme,** illâ epsem olmak (susmak) ile. Andan sonra bir kişinin ki senin üzerinde emeği ola. Sen anın emeğin zayı eyleme, bari eğer ol emeğin ivazın (karşılığını) ödemezsen, nâsipas (nankör) dahi olma. Bundan bana ne fayide ola deyip bilüsüz ve hünersiz kalma. **Eğer bir edna kişide hüner görürsen, öğrenmek ardınca ol.** Hüner öğrenmeye bir vakt-i malûm olmaz, vakit ve bivakt öğren; **hiçbir vakti abes (boş) geçirme,** illâ bir hüner öğrenmek ile.

Andan gerü **tezliği âdet edinme. Daim halim ol, yani yumuşak ol, yavaş ol.** Ve lâkin endazeyle. İğen dahi (pek de) yumuşak olma ki yeyim edinmesinler. Ve iğen dahi katı olma ki halk seni pişirip halletmeyeler.

Andan sonra kimseyi yavuz öğretme, yani yavuz işe kılavuzlama... **ayıplı söze kulağ tutma ve ayıplı söz söyleme.** Bir dahi ey oğul cehdin olsun ki **kimseyi incitmeyesin,** eğer öyle ola ki **seni bir kişi nahak yere incitse, sen anı incitme** ki asıl cevanmertliğin ve keremin nişanı budur... Ve hem kişiliğin dahi aslı oldur ki **kimseyi azarlayıcı olmaya.** Andan gerü sınanmış, şefkatli dostların sana nasihat verseler kabul edici ol ki anlar öğüdü şefkat babından verirler.

İllâ **yalan söyleme,** yalancı olma. Cehdeyle ki söz gerçekliğiyle maruf ve meşhur bilinesin. Ve şol gerçeği dahi söyleme ki yalana benzer ola. Söz âdemde gizli değil, illâ **âdem sözde gizlidir.** Nitekim emirülmü'minin Ali buyurur ki **kişi dili altında gizlidir. Zira ki söz âdeme perdedir.** Kaçanki söyleye perde yırtılır, içindeki aşikâr olur ki kişi midir, yoksa değil mi? Eyle olsa ey oğul sözün önün ardın gözle ve ne ki söyleyesin, sözün yüzü ile söyle, ardı ile (ters tarafından) söyleme. Tâ ki sözü bilip söyleyenlerden olasın.

Ve ol yerde ki söz yeri değildir, sözünü harceyleme. Amma ne söylesen **doğru söyle ve yok yere mânasız dâva eyleme** ki mânalı dâvada fayide azdır, mânasız dâvada hod ne ola? Andan sonra **bir ilimden ki haberdar olmayasın, ol ilimden dâva etme.**

Andan gerü bir pinhan (gizli) raz (sır) olsa ki anı bilmekten sana ne fayide ola ve ne ziyan. Anın bigi **raz (sır) bilmeye heves etme ve kendi razını kimesneye ayıtma** (söyleme). Ve bir cemiyette yani birkaç kişiler bir yere derilip otursalar, ol sohbet içinde sen bir kişiyle **fısıldaşıp söyleşme** ki eyi dahi söylersen halk yavuzla hamleder kim bile, ne mühmel sözdür ki fısıldıyla söyler, deyeler.

Ve her söz ki işidesin biregüden, dinle, velî ol **sözle tezcek amel eyleme.** Ve sen dahi ne kim söylersen **evvel fikir ve endişe et, andan söyle.** Sözüne fikrin kılavuz olsun. Tâ ki ol sözünden sonra peşiman olmayasın. Andan sonra her ne türlü söz işidesin, melûl olma, yani usanlığ ile dinleme. Gerekse ol söz senin işine yarasın, gerekse yaramasın. Sen ol **sözü can kulağıyla dinle. Zira söz bir sadef gibidir kim dil bahrî bigi anı gönül deryasından çıkarır.**

Kendüzünü sözünden ulu gösterme ki sözün hor olmaya. Ve cehdeyle ki seni ayruk kişiler öğeler, **sen seni öğmeyesin.** Andan gerü her ne yerde olursan **çok bilülü ve az sözlü ol.** İmdi **az söylemek ve öz söylemek akıl nişanıdır.** Ve çok söylemek cehil nişanıdır... Pes bunun bigiye beyhude sözlü derler ki **beyhude söyleyen delilere eş ve kardaş olur.**

Ey oğul eğerci ki yiğitsin, amma kocalar gibi uslu ve döklek ol.

Prof. Yalçın Koç'un "Anadolu Mayası" kitabından hareketle TRT'de yayınlanan belgeselle ilgili bir söyleşiden alıntı:

Varlığın esası, özü, mayası demek olan 'kelam' Türkistan'dan gelmiş, Anadolu'yu mayalamıştır. Maya; esastır, özdür. Mayasını, aslını esasını bilen, gönlüne gelen, gönlüne çalınan kelamı bilen kendini bilir.

Söz ise Greko-Latin-Kilise diyarına özgüdür: "**Söz dile mahsustur, düşünceye mahsustur, kelam gönüle mahsustur.**" Bu diyarın esası fikriyattır. Sözdür. Bu diyarda kelam bulunmaz. Greko-Latin-Kilise diyarındaki, bol bol düşünür, bol bol konuşur yazar, çizer ama özü yoktur.

Anadolu'da mayalanan konuşursa **çok az konuşur**, söylerse çok az söyler. Çoğu defa hiç söylemez. **Ama özü vardır.** Anadolu mayası bir krizle karşı karşıya değildir. Kelamın krizi olmaz. Kriz topluma mahsustur. Bireye mahsustur. Bu krizin esası da Anadolu Türk kimliğinin esaslarının ortaya konulamamasıdır ve Anadolu'daki bireyin Grek-Latin-Kilise diyarına teba yapılmak istenmesidir.

Bu krizi aşmanın yolu da okumaktır, çalışmaktır, dil öğrenmektir. Esareten kurtulmaktır. Bireysel özgürlüğü kazanmaktır. Doğru düzgün düşünmeyi öğrenmektir. Alınteri dökmektir. Ama teba olmak değildir. Grek-Latin-Kilise diyarının tebası değiliz. Eğer o yöne saparsak **kelam Anadolu'dan gider, o zaman Anadolu yok olur. Anadolu'yu Anadolu yapan, Türkistan'dan gelen kelamdır.**

- Yunus Emre Dîvanı'ndan:

Gönüllerin pasını ger sileyim dir isen Şol sözi söylegil kim sözün hulâsasıdır >	Kuli-l-hak didi Çalab sözi doğru disene Bugün yalan söyleyen erte utanasıdır
Cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan Halka müderris ise hakikatde âsıdır	Şer' ile hakikatün şerhini eydem işit Şerîat bir gemidür hakikat deryâsıdır
Bundan içeri haber işit eydeyin iy yâr Hakîkatun kâfiri şer'ün evliyâsıdır	

(Kuli-l-hak: hakkı söyle, erte: yarın, sabah, şerr: kötülük, kötü iş, şerh eylemek: açıklamak, anlatmak)

İy bu sözlerün aslın bilen gel di bu söz kandan gelür Söz aslını anlamayan sanur bu söz benden gelür	Söz var kılır kayguyı şâd söz var eyler bilişi yad Eger horlık eger izzet her kişe sözden gelür
Söz karadan akdan değül yazup okımdan değül Bu yürüyen halkdan değül Hâlık avazından gelür	Şu'le bize aydan değül ışk eri bu soydan değül Rızkumuz bu evden değül deryâ-yı ummândan gelür

(kandan: nereden, şâd: sevinçli, yad: yabancı, garip, şu'le: alev, parıltı, ışk: aşk)

Onsuz sözün gör nedür çok söz hayvan yüküdür Ârife bir söz yeter tende gevher var ise	Yûnus miskin delüdür hem sözinden bellüdür Ayıblaman yârenler eksüklüğü var ise
---	--

- **Gönül Çalab'un tahtı Çalab gönüle bakdı**
İki cihan bedbahtı kim gönül yıkar ise.
- **Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı**
Söz ola ağulu aşı bal ile yağ ide bir söz

- **Gülistan (Sa'di)**

Ey akıllı kişi! Ağızdaki dil nedir? Hünerli kişinin hazinesinin kapı kilidi.

Kapı kapalı olursa, mücevher satıcısı veya incik boncuk satıcısı olduğunu, kişi ne bilir?

Akıllılara göre susmak edepse de, yararlı zamanda söz söylemeye çalışmak daha iyidir.

İki şey aklın hafifliğidir: Konuşma zamanında susmak ve susmak zamanında konuşmak...

Yetişmiş, söz bilen ve yaşlı pir, düşünür, sonra konuşur.

Elinden geldiğince konuşmak için ağız açma. Güzel söyle, geç de söylesen, ne üzüntü var?

Düşün ve ondan sonra söz söyle; yeter denilmesinden önce de sözünü bitir.

İnsan, konuşmakla hayvandan daha üstündür. Doğru söylemezsen, hayvan senden daha üstündür.

İki akıllı arasında kin ve savaş olmaz. Bir bilgin hafif kişilikliyle çekişmez.

Cahil nefretle kaba söylerse, akıllı kişi yumuşaklıkla gönlünü alır.

İki gönül sahibi bir kılı/ölçüyü gözetirler. Aynı şekilde bir âsi ve bir saygılı kişi de gözetir.

İki taraf da cahil olursa -arada- zincir bulunsa koparırlar.

Bir defa söylediğinde, sonra tekrar söyleme. Çünkü helva bir defa yenildiğinde kâfidir.

Bilgelerden birinin şöyle dediğini duydum: Başka biri konuşmakta iken sözü tamamlamadan söze başlayan kişi dışında, hiç kimse asla kendi cehaletini itiraf etmemiştir.

Ey efendi! Sözün başı ve sonu vardır, sözün arasına söz sokma.

Kaba huylu kişiyle güzellik ve cömertlikle konuşma. Çünkü paslanan, yumuşak eğyle temizlenmez.

Akıllı kişi, kendisinden sorulmadıkça cevap vermez.

Sözün tam doğru olduğunu iyice bilmedikçe, söylemek için ağızını açmamalısın.

Yalan söylemek, kalıcı yaaraya benzer. Yara iyileşse de izi kalır.

- **Şiirden Düşünceye (Cemil Meriç)**

Şiir Gönlün Dili

Avrupa'da kültürün aracı akıl, Asya'da coşku. Aklın dili söz, coşkunun mûsiki. Asya'da kelâm, sonsuz makamları olan bir beste. **Avrupa, zekânın vatanı; Asya gönlün. Zekânın dili nesir, gönlün şiir.**

Şiirle mûsiki bir elmanın iki yarısı. Mûsiki daha müphem, daha dalgalı. **Şiir daha aydınlık, daha düşünce.** Mûsiki saf, şiir karışık; **mânânın ahenkle izdivacı.** Şiir de mukaddesin emrindedir, mûsiki gibi. Ve ondan uzaklaştıkça ciddiyetini kaybeder. Bir oyun olur.

Dil, nazım sayesinde kıvamını bulur. Ama **nazım, düşüncenin emeklemesidir.** Şuur nazımda kanat çırpır. **Düşünce, nesirde rahatlar.** Nazım, düşüncenin fecir pırılıtsı. Nazım telkindir, çağırıcıdır, büyüdür. Toplumlar da kişiler gibi, çocukluklarında şairdirler. Nesir, ihtiyar medeniyetlerin meyvesi. Müşahedenin, kıyas ve istidlâlin, bir kelimeyle, **ilmin ve tekniğin dili.** Çıplak, kuru, berrak. **Zekânın son fethi.** İnsanlık, uzun arayışlardan sonra nesri keşfetti. Ve nesir, şuurun ifadesi oldu.

Sınıflı Toplumların Kanunu

Batıda bir silâhtir kelime, bizde bir ses, yani bir nota. Batıda insan ezeli bir kavga içindedir. Ferdin fertle, ferdin toplumla ve tabiatla kavgası. **Kelimeler ideolojilerin emrinde birer dinamit.** Rahip, toprak kölelerini kelimelerle zincirler. Toprak köleleri şatoyu kelimelerle devirir. Şatoyu ve kiliseyi. **Sınıflı toplumların kaderi ölmek için öldürmektir.** Topla, tüfekle veya kelimeyle. Goethe: Ya örs olacaksın, ya çekiç demiyor mu?

Osmanlı bahtiyar bir toplum. Tezatları kılıçla çözmeye alışmış. **Hakikatı bulanların, aramağa ne ihtiyaçları var?** Tefekkür tereddüttür, şüphedir; inkârla iman arasında bocalayıştır. **Avrupa'da şiir düşüncenin emrindedir, bizde düşünce şiirin emrinde,** şiirin yani mûsikinin. **Nesir, Tanzimatın çocuğu.** Hantal, cılız, hastalıklı. Mûsikiye dayanan bir medeniyet, kelimeye dayanan bir medeniyetle karşı karşıyadır. Dil, zevkin ve güzelin emrinde değildir artık. Sertleşmek, katılaşmak; bazen bir zırh, bazen bir kale, bazen bir kılıç olmak zorundadır. Kelimelerde ne kat'iyet vardır, ne

vuzuh. **Tanzimat üslubu bir arayıştır:** Kâh cesur, kâh çekingen, kâh başarılı, kâh talihsiz bir arayış. Düşünce bir türlü kendisi olamaz.

Terkiplerin çelik korsesi içinde bocalar düşünce. **Tanzimat, Avrupa'dan mefhum, kelime, bir parça da teknik aktarır. Mefhumlar karanlık, kelimeler kaypak, teknik yetersiz.** Karşımızda yabancı bir dünya vardı; medeniyetiyle, ruhuyla yabancı ve düşman. Bu yamyamlar ülkesinde beşeriyi arıyorduk.

Tanzimat nesri, şaşı bir nesir. Bir gözü doğuda, bir gözü batıda. Âbâni sarık, samur hırka va pantolon.

Kırılan Rebab

Hülâsa edelim: 19. asır, bir felaketler çağı. Devlet-i aliye, düşman bir dünya ortasında yapayalnız. Öyle bir hengâmede, şâir rebabını kırmak ve kavgaya karışmak zorundadır... **Divan şiiri, bahtiyar çağların sesiydi, müşküllerini kılıçla çözen nesillerin sesi.** Devlet-i aliyenin bu şahane oyuna harcayacak zamanı yoktu artık. Zaten ilham kaynakları kurumuş, şiir kendi kendini tekrarlamaya başlamıştı. Bu ölüm kalım savaşında birer çığlık olmalıydı terennümler.

Namık Kemal'i dinleyelim:

Şair nedir? Tabiatın en sevdalı zamanlarındaki hazin hazin tebessümlerden yaratılmış bir mahlûk... Tabiata her mahlûktan ziyade esir iken tabiatın fevkine çıkmak ister... başaramayınca **feryada başlar: bazan “kafes arkasındaki bülbüller”in enini kadar hazin, bazan arştan toprağa süzülen şahinlerin “sedası kadar acı”.**

Şimdi de, Divan edebiyatının son büyük temsilcilerinden birine soralım şâiri. İşte Yenişehirli Avni Bey'in cevabı: “Şairlerin tab-ı selimi **cihanı yaratanın ilhamlarını aksettirir**”, üstâda göre:

**Bin safсата bir mısra-ı bercesteğe değmez
İndimde esâtir-i Felâtun hezeyândır.**

Servet-i Fünun'a kadar nesir, ikinci kemandır. Fikret'in olgun, ustaca yontulmuş mısralarına kıyasla Halid Ziya'nın nesri ne kadar zavallı. **Nesir, ancak İkinci Meşrûtiyet'ten sonra nazımın esaretinden kurtulmağa başlar.** Ancak edebiyat denince ilk akla gelen Hamit veya Fikret'dir. Sonra Haşim ve Yahya Kemal. **Dili şâirler yoğurmuş, şâirler ehlileşirmiş. Aruz Fikret'le Akif'in elinde düşünce'nin bütün kıvrımlarını, bütün medd-ü cezirlerini ifade edebilecek kadar uysallaşmıştır.** Ne var ki, Batı düşüncesi hiçbir zaman fethedememiştir şiiri.

Tekâmül seyrini takibeder, kelimeler sâbit ve aydınlık birer mefhum haline gelir, başka bir deyişle lâfızlar dolarken **alfabe devrimi, arkasından dil devrimi, düşünce'nin yeni fetihlere kanatlanmasını önler. Hafızasını kaybeden nesiller yeni bir dil öğrenmek zorundadırlar. Anlamak, fikrî bir ihtiyaç olmaktan çıkar, söylememek için konuşulur. Kitaplar, sesli birer sükûtun abidesidirler.**

Doğudan kopmuştuk. Batıyı tanıımıyorduk. Medeniyet bir hamlede fethedilemez. Tercümeler, yabancı bir dünyanın döküntülerini aktarmıştı yurdumuza.

Nazım Hikmet, şiirin kapısını düşünceğe açan adamdır. Heyecanı ve dili ile yerli, kullandığı malzeme ile beşerî.

Fikret'in osmanlıcası, **osmanlıcanın kemali, Yahya Kemal, kuğunun son şarkısı.** Nâzım'ın türkçesi, dilin varabileceği bütün sınırları zorlayan ve daha sonraki nesillere yol gösteren bir türkçe. Ne var ki, şairi geniş hazırlıklı, soğukkanlı bir düşünce adamı sanmak da yanlış. Sıhhatli bir çocuktaki Nâzım. Aşırılıkları, ihtiyatsızlıkları ile çocuk.

- **Marifetten Marifete** (Atiye K. Kubanlı)

**“Halk içinde bir kelâm et mir'i kelâm ol
Hakka karşı bir sükût et ilm-i kelâm ol”**

Kelâm, arapça söz demektir. **Mir'i kelâm, düzgün söz söyleyen,** meclis adamı manâlarında osmanlı diline girmiştir. Bazı büyükler “herkes kelâm sıfatına göre mertebelidir” demişlerdir. Zira **insan başlangıçta menfaatine göre konuşur.** Biraz mesafe alınca, hayvanî sıfatlardan bir adım kaçır,

şan şeref itibar hoşuna gider, böylece halkın ruhuna verdiği heyecan zevk haline gelir, halk rağbetinin ziyade olduğu bir köşeyi kapmak için konuşur.

Fakat mânâ denizlerine ruh kanadı bir kere çarpınca, hakikatı konuşmanın, insanlık yolu olduğu kanaati benliğini sarar. **İlimde ve imanda ilerledikçe halka karşı sarf edeceği sölerden, hatta düşünce zincirinde kalan sözlerden bile hakka karşı sorumlu olduğu idraki benliğini sarar.** Bu idarkle adeta yüreği titrer. Söyleyeceği, yazacağı sözlerdeki bütün menfaat, hırs, halk rağbeti gibi tortular yavaş yavaş süzülür. Ruh ilâhî rahmetle yıkanır. **Her yerde Hakkın tecellisini görecektir gözleri açılır, her şeyi herkesi sever. Korkusu sadece Hakka karşı olur. Ondan sonra zulme karşı hakikatı savunmak uğruna vicdanından kopan sedâ ile konuşur.**

Neticede insanı kâmil olmak için “Mâsiva”dan kurtulur. Mâsiva haktan gayri bütün varlıklar demektir. “Alaik” kaydından çözümler, yâni insanı Allah yolundan alıkoyan alâkaları çığner geçer. “ENE”yi yok eder, yâni “ben” esâretinden kurtulur. Böylece **hakkın sevdiği kişiyi halk da sever. Sözleri ilâhî rıza üzere hakikat deryasından şaşmaz. Zulme karşı korkusuz, belâyâ karşı sabırlı, hırsa karşı sâkin, dertliye karşı anlayışlı konuşur. Gerçekten halk içinde Mir’i kelâm olur.**

Böyleleri bütün varlıkları ile rıza beldelerindedirler. İmanda şüphesiz, itaatte kararlı, ibadette mutlu yaptıkları her işte ileriye görüşle doğru ve emin adımlarla yürürler. Hadiselerin seyrini ilâhî iradenin bir seyri olarak görmeleri ile, kainatın ve onu yaratanın büyüklüğü karşısında adeta dilleri tutulur. **Her şeydeki dönüşü, değişmeyi, oluşu müşahadede hayranlıktan hayranlığa geçerler. Her şeyin hayata Âlemlerin Rabbına hamd ederek başladığına ve ona sığınarak bu muhteşem akışta seyirlerini tamamladıklarını aşk ile seyrederek. Zaten Kur’an-ı Kerim de hamd eden sûre ile başlayıp, Rabbe sığınan sûre ile biter.** İşte Hak ile hâk olup kendi lisanı kalmayarak âlemleri seyreden kişi de böylece “ilm-i kelâm” olur. **İlm-i kelâm Kur’an-ı Kerim’dir.**

- **Söz Divandan içerû (D. Ali Taşçı)**

“Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge / Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayrı.” (Fuzûli)

Bu yalan dünyada ne çok dostumuz var diye övünüp durduk. Her sıkığımız elin “dost eli” olduğunu, bize her gülmeyen yüzün dost yüzü olarak parladığını vehmettik. Oysa insan dünyaya yalnız gelir ve sonunda da dünyayı yalnız başına terk eder. İki yalnızlık arasındaki kalabalıklara aldanıverdik.

Fuzûli de aynı şeyden yakınmıyor mu? “Gönülden vurgunlar dışında benim için kimsecikler yanmıyor.. Sabah rüzgârından başka da kapımı açan yok.” Beynini ve gönlünü sonsuza açmış ve ayarlamış olan büyük insanların düşünce dünyalarında yalnız olmaları elbette kaçınılmazdır; çünkü onlar, yaşadıkları zamanın tutsağı değil, zaman ötesinin bestesini yapmakla meşguller.

Bu bir ufuktur, elle tutulmaz; ancak hissedilir. “Beyinde kezzap” kadar da yakıcıdır.

“Bir ufuk ki ne Mecnun varabildi, ne Ferhad / Bir ufuk ki ilâhî sırrı bekleyen serhad.”

(N. Fazıl)

Genç neslimizi, kültür meyvelerimizi tattırmadan yetiştiriyorsak, acı tatların mahkûmü olmaktan onları kurtarabilmemiz zorlaşır. “Leyle ve Mecnun, Kerem ile Aslı, Ferhad ile Şirin...” gibi bu topraklarda şiir olup filiz vermiş ve gönülleri tutmuş ürünlerimizi, çocuklarımıza tanıtmak ve sevdirmek durumundayız. Gerçek mânada aşkı tanımamış gençlerimizin şehvetin kucığında can çekişmelerine tahammül etmekte zorlanmıyor muyuz?

Neymiş? “Divan Edebiyatı tarihin çöplüğüne atılmış!..” Divan kadar taş başımıza düşsün! Senin derdin Divan Edebiyatı’ndan çok, onun içindeki mesajdır. Yüzyılların getirdiği kültürel birikim, medeni duruştur. Bunlar var olursa, bu milletin çocuklarını kandıramayacaktın, bunun içindir bu denli düşmanca tavrın. “Şairaneliği yok etmek” için yola çıkanlar, yol üstündeki çukura düşüp can verdiler; şimdi de aynı yolun kervanları gençliğimizin yolunu vurmaya çalışıyorlar. Sonunda onlar da şarampolden aşağı yuvarlanacaklardır; çünkü tarih asla yalan söylemez.

Halid Fahri ne güzel söylemiş:

**“ Mecnun çöle düşmüş, Ferhad dağlara
Kerem’in savrulmuş külü rüzgâra
Bir yanık kitabe kalmış ardından
Her gönül bir Leyla aşkıyla yash**

**Ne Şirin eksilir yerden ne Aslı
Bülbül şakıdıkça dallar ardından.”**

Yeni bir şey, kültürel birikiminiz üzerinde gelişmiyorsa, o, yabandır ve sizi yaban ellere savuracaktır. Halk edebiyatımızın kökenleri de –burada olduğu gibi- Divan Edebiyatı’na dayanır; çünkü deniz, deniz olarak kalmaz, buharlaşır, yağmur olur ve halkın bahçelerini sular.

Yahya Kemal’in bir gazelindeki şu beyit de, sanki bizi tarihin içinden geçirip aslımıza götürmektedir:

“Şeb-i yeldâda uzar fecre kadar kıssa-i aşk/ Tâ ki Mecnun bitirir nutkunu Leylâ söyler.” (Uzun gecelerde bu aşk kıssaları tan ağarınca kadar sürer; Mecnun konuşmasını bitirip Leyla konuşmaya başlayınca kadar.)

Ekranlarda şehvet krizleri geçirenlerin karanlık dünyalarını seyretmekle değil, gerçek aşkın kanatlanışının incecik sesini ruhun derinliklerinde duyarak erginliğin tadına varıyordu gencimiz. Şehvetle büyüyenleri görüyoruz ve onları anlatmaya edebimiz müsaade etmiyor; ama Fuzûli’nin: **“Ben senin yanında bile sana hasretem.”** Mısraının derununu yaşayabilmeyi bıraktık, anlamakta bile zorlanıyoruz.

“Aşk imiş her ne var âlemde / İlim bir kıyl ü kaal imiş ancak.” (Fuzûli)

İlmi küçümsemek için değil, ama aşkı kalbine koymayan insanın da ilmi ele geçince nasıl canavarlaştığını gözler önüne seriyor. Hiroşima’ya atom bombasını çoban atmamış!

“Mende Mecnun’dan füzûn âşıklık istidâdı var / Âşık-ı sâdik menem, Mecnun’un ancak adı var.” (Bende Mecnun’dan fazla âşıklık kabiliyeti var. Asıl âşık benim, Mecnun’un ancak adı var.)

“Ger, men men isem, nesin sen ey yâr / Ger sen sen isen, neyem men-i zâr.”

Beş duyularla tarumar edildiğimiz bir dönemde, duyular âleminin sonsuza çıkan merdiven basamaklarından söz ettiysek, suçlu sayılmayız sanırım.

- **Bilmeden konuşmak, bilerek susmak** (Taha Akyol)

Bilim ve bilgi bizim sosyal kültürümüzde çok övülür fakat pek az itibar görür.

Araştırmayla elde edilecek bilgilere ihtiyaç duymadan ahkam kesmeyi çok severiz.

Aynı madalyonun öbür tarafında başka bir sorunumuz vardır: **“Bilirken susmak!”**

Okumadan bilmek!

Devlet Kurumu TÜİK’in 2017 verilerine göre, Türkiye’de kişi başına kitap okumaya ayrılan süre günde ortalama yalnızca bir dakikadır! Televizyona günde 6 saat, internete 3 saat ayırıyoruz.

İnşallah internette çoğunluğumuz haber ve bilgi arıyordur.

Türkiye’de düzenli kitap okuyanların oranı neredeyse binde bir... Bu oran, İngiltere ve Fransa’da yüzde 21, Japonya’da yüzde 14, ABD’de yüzde 12 civarında.

UNESCO’ya göre Türkiye, kitap okuma oranında dünyada 86’ncı sırada!

En büyük 20 ekonomiden biriyiz ama okumada 86, hukukta 102. sıradayız!

Türkiye’de ‘hiç gazete okumam’ diyenlerin oranı yüzde 37, ‘hiç kitap okumam’ diyenlerin oranı ise yüzde 53’tür!

Gazete tirajlarının vahim düzeyle düşmesinin bir sebebi internetin rekabetidir ama diğer sebebi, gazetelerin büyük çoğunluğunun tek sesli hale getirilmesidir.

Halbuki toplumda merak uyandırarak zihinleri açmak için hem sorgulayıcı eğitim, hem çok sesli bir politik iklim lazımdır.

Bilenlerle bilmeyenler

Dindarlığın hayli yaygın olduğu bir toplumuz, değil mi? Kuran-ı Kerim, **“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”** diyor. Buna göre, Müslüman toplumlarda bilginin gelişmesi gerekirdi değil mi?

Mehmet Âkif 1913 yılında, bu ayeti verdikten sonra şöyle devam ediyordu:

Olmaz ya... Tabii... Biri insan, biri hayvan!

Öyleyse cehalet denilen yüz karasından

Kurtulmaya azmetmeli baştanbaşa millet.

Kâfi değil mi yoksa bu son ders-i felaket?

Âkif'in "**felaket**" dediği şey, Balkan Harbi'nde Meriç nehrine kadar tüm Rumeli'yi kaybetmemizdi.

Sokak sloganları bu olayı, "**İttihatçular geldiler yıktılar**" diye anlatabilir. Fakat hezimetin asıl sebebi, Sırp, Yunan ve Bulgarlarda modern eğitimin yaklaşık üç kat fazla olmasıydı; onlar "**cehalet**"ten kurtulmuşlar, zihinleri açılmış, özgüvenleri artmıştı...

21. yüzyıldayız, eğitim rakamları büyümekle birlikte uluslararası sıralamalarda iyi değiliz.

Kendimize soralım; eleştirel düşünmeyen, sormayan, sorgulamayan bir toplumda demokrasinin "**denetleme ve dengeleme, fikir ve ifade hürriyeti**" gibi değerleri geliştirebilir mi? Yabancı sermaye, yatırım, teknoloji başarılabilir mi?

Bilerek konuşalım, insanlar özgürce konuşsun vesselam.

- Siz hiç bir sarrafın bağırdığını duydunuz mu?

Kıymetli malı olanlar bağırılmaz.

Domatesci, biberc...i bağırır da kuyumcu bağırılmaz.

Eskici bağırır ama antikacı bağırılmaz.

İnsan bağırırken düşünemez. Düşünemeyenler ise hep kavga içindedir.

Popcular, rockcular boğazlarını patlatana kadar bağırıp duruyor.

Ama Dede Efendi'yi okuyanlar bağırıyor.

İnsanın kazandığı paradan değil, **paranın kazandığı insandan korkulur.** (*Necip Fazıl*

Kısakürek)

H. Mevlânâ'dan:

- **Rahmân'ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara laf attıkları zaman, "selâm!" der (geçer)ler** (*Furkân, 25/63*). Bu âyet-i kerîmenin feyziyle Hazreti Mevlânâ şöyle buyurur:
"Câhil kimsenin yanında kitap gibi sessiz ol."
"Kargalar ötmeye başlayınca bülbüller susar."
"Bil ki edep, ancak her edepsizin edepsizliğine sabır ve tahammül gösterebilmektir."
- **Aynı dili konuşan değil, aynı duyguları paylaşanlar anlaşabilirler.**
- **Söz söyleyen olgun er, sofraya döşemiş adama benzer; sofrasında her çeşit aş bulunur.**
Hiçbir konuk aç kalmaz, azıksız kalmaz; herkes, ayrıca sevdiği yemeği bulur.
Hani Kur'ân gibi... Anlamı yedi kattır; ileri gelenleri de doyuracak yemek vardır onda, geri kalanları da.
- **Dinleyen, hamur yoğurmanın önündeki una benzer; söz de su gibidir. Hamura ne kadar su gerekse o kadar su döker.**
- **İnsanda güzel olan yüzdür, yüzde güzel olan gözdür ama insanı insan yapan ağızdan çıkan sözdür...**
- **Sözü süz de söyle, gönlü bulandırmasın. Sözü diz de söyle, kulağa inci diye takılsın. Sözü yüze söyle, gyıbet olup utandırmasın.** (*Şems-i Tebrizi*)
- **Sabah olmaz bir ahmak horoz ötmekle
Sesine kulak asma, güneşi bekle** (*Şeyh Sadi*)
- **Lafla peynir gemisi yürümez, derler. Sen kulağımı yelken yaparsan, lafla çok gemiler yürür.** (*Tarık Buğra*)
- **Öyle horozlar vardır ki, öttükleri için güneşin doğduğunu sanırlar.** (*H. Dunant*)
- Doğruluk sonsuzluğun güneşidir. Nasıl olsa doğar. (*Wendell Phillips*)
- Her zaman doğruyu söyle; ne dediğini hatırlamak zorunda kalmazsın. (*Mark Twain*)

- **Yalan zekâ işidir. Dürüstlük ise cesaret.** Eğer zekân yetmiyorsa yalan söyleme, cesaretini kullanıp dürüst olmayı dene.” (*Victor Hugo*)
- **Akıllı insan düşündüğü her şeyi söylemez; ama her söylediğini düşünür.** (*Aristoteles*)
- **İnsan ancak anladığı şeyleri duyar.”** (*Goethe*)
- Yüreklilik, gerçeği aramak ve onu söylemektir. (*Jean Jaures*)
- **Ölç, biç, sonra kes; düşün, taşın, sonra söyle; anla, bil, sonra yap.** (*Hz. Ali*)
- **Sözün dikildiği yer, gönüldür; ismarlandığı yer düşüncedir, onu kuvvetlendiren akıldır, meydana çıkaran dildir;** bedeni harflerdir, canıysa anlamı; süsü, düzenli söylenmesidir; düzgünlüğüse doğru oluşu. (*Hz. Ali*)
- **Bir yerde küçük insanların büyük gölgeleri oluşuyorsa, orada güneş batıyor demektir.** (*Çin Atasözü*)
- **Kelimelerin gücünü anlamadan, insanların gücünü anlayamazsınız.”** (*Konfüçyüs*)
- **“Âvâzeyi bu âleme Dâvud gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş”** (*Bâkî*)
- **“Ey düşmanım, sen benim ifâdem ve hızımsın;
Gündüz geceye muhtaç, bana da sen lâzımsın!..”** (*Necip Fazıl*)
- Dişlerinin arasında olmasına rağmen **bazen kendi diline bile hâkim olamıyorsan, başkalarının söylediklerini önemsememelisin.** (*Benjamin Franklin*)
- Düşündüğünüz; söylemek istediğiniz; söylediğinizi sandığımız;
Söylediğiniz; karşınızdakinin duymak istediği; duyduğu;
Anlamak istediği; anladığını sandığı; anladığı...
arasında farklar vardır. Dolayısıyla, **insanların birbirini yanlış anlaması için en az dokuz ihtimal vardır.** (*Sylviane Herpin*)
- Sıkılmış bir yumrukla, kimseyle tokalaşamazsınız. (*Indra Ghandi*)
- **Söylediklerinize dikkat edin, düşüncelere dönüşür.
Düşüncelerinize dikkat edin, duygularınıza dönüşür.
Duygularınıza dikkat edin, davranışlarınıza dönüşür.**
Davranışlarınıza dikkat edin, alışkanlıklarınıza dönüşür.
Alışkanlıklarınıza dikkat edin, değerlerinize dönüşür.
Değerlerinize dikkat edin, karakterinize dönüşür.
Karakterinize dikkat edin, kaderinize dönüşür... (*Mahatma Ghandi*)
- **Sertlik ve Öfke kokan her şey nezaketsizdir;** işaretler yeter, gözdağı yeter. Düzeni bozuk kuvvetinden ötürü titreyen erkek, heyecanlanıp harekete geçerse ne söyleyebilir, ne diyebilir? Bunun içindir ki **hiçbir zaman bağırarak konuşmamalı.** Jaures’i bir salonda gören, karşısında, şunun bunun kanısını, gelenekleri umursamayan, çoğu zaman da kravatını eğri bağlamış bir insan bulurdu; ama sesi, kulağı tırmıklamayan uyumlu bir yumuşaklık sayesinde tüm nezaketti... (*Alain*)
- **Yüksek sesle, hattâ alçak sesle yargı ortaya atmaktan daima kaçınırım; gözlerle davranışlar yeteri kadar konuşurlar da ondan; üstelik kötülükten sonra daima iyilik beklerim...**

Bununla beraber her kişinin, kendi karakteriyle doğduğuna, yaşayıp öldüğüne kesin olarak inanırım da; timsah, timsahtır, değişmez ki. (*Alain*)

o **Sözler** (*Halime Gürbüz*)

- Açık sözlü olmak iyidir. En kötü ihtimalle sonradan kaybedeceklerini en başta kaybedersin.

-Bana benden olur her ne olursa, **başım rahat olur dilim durursa.**

-Ağzı olanın konuştuğu bu dünyada, beyni olanın da düşünmesi gerekmez mi?

-Bilgeliliğin yolu bilmekten değil **dinlemekten** geçer. Bu yüzden dünyada az bilge çok ukala var.

-Aklı kısa olana uzun cevap verilmez.

-Bazen öyle konuşacaksın ki karşıdaki cevap veremeyecek. Bazen de öyle bir susacaksın ki karşıdaki konuşmaya cesaret edemeyecek.

-**Cahil insan, her sözünde kendini aklar. Âlim insan her sözünde kendini yoklar.**

-**Bülbülü kafese koyan tatlı dilidir.. Tilkiyi tuzağa düşüren süslü kürküdür...** Kendimizde görüp pek sevdiğimiz bazı vasıflar aslında zayıflığımız ve felaketimiz olabilir.

o **Önce sükût vardı, kelâm değil.** “Tanrı süküttür” diyor bir Hind bilgesi. **Söz, iki sonsuz arasında bir çırpınış.** Hayât gibi sıcak ve dost. Kutupların sessizliğinden bana ne.

Münâkaşa eden iki insan aynı graniti yontan iki heykeltıraş, hakikatı arayan iki yol arkadaşı. Hedefi, tahrip değil, terkiptir kavganın. Mağlûbun muzaffer olduğu tek yarış.

Yanıldığını kabul etmek, yeni bir hakikatin fethiyle zenginleşmektir: Parçadan bütüne, karanlıktan aydınlığa geçiş.

Bana hakikati değil, kendini ver. Kendini, yani rüyânı. **Olmak istediğin gibi görün,** olduğun gibi değil. Zâten nasıl olduğunu, ne olduğunu biliyor musun? Her yalan bir yaratış.

Hakikat, kaderin imzasız mektubu.

Mezar taşlarına şiir okumak güzel; taşlar ayakta dinler sizi. Çölde va’az etmek mutluluk! Kumlar perestişle ürperir. (*Cemil Meriç*)

o **Bilginler meclisinde sükût, bilgisizlerin en güzel süsü.**

Ay ışığı gibi parlak şu inci gerdanlık. Şu altın bilezikler şâhane. Ama onlardan sana ne? Saçlarındaki güzel kokular senin değil, sırma elbiselerin iğreti. **Senin tek süsün var ki öz; senin tek süsün var ki ebedi: Söz.**

Başa çıkılmaz kötülerle; her meziyete kulp takarlar.. Utangaç mısınız, sünepe derler. Dindarlık, yobazlıktır onlara göre. Faziletiniz, bir gösteriştir. Adınız duygusuzca çıkar, kahramansanız. Beğenmezler ne yapsanız. **Sabrınız miskinliktir. Belagatınız gevezelik.**

Fecrin soldurduğu ay, çağı geçen sevgili, lotüssüz göl, **konuşmasını bilmeyen güzel dudaklar,** para canlısı hükümdar, gün görmeyen iyi, ikbal içinde yüzen kötü... kalbime saplanan yedi zehirli ok.

Bağışlarını kimse duymayacak; güler yüzle ağırlayacaksın her konuğu; **iyilik yapınca susacaksın;** toplantılarda başkasından gördüğün lütûfları sayıp dökeceksin; ikbal seni şımartmayacak, **herkesi saygı ile anacaksın...** Faziletli olmak, keskin bir kılıca oturmak kadar güç. (*Cemil Meriç, Bir Dünyanın Eşiğinde*)

o Segâh Yürük Semâi (*Nef’î*)

Tûti-î mu’cize-gûyem, ne desem lâf değil; Çerh ile söyleşemem âyinesi sâf değil. “Ehl-i dildir” diyemem sînesi sâf olmayana, Ehl-i dil birbirini bilmemek insâf değil	Mûcizeler söyleyen bir Tûti kuşuyum (papağan’ım, söylediklerimin hiçbiri lâf değil. Felek’le sohbet edemem, çünkü yüreği temiz değil. Temiz yürekli olmayana ‘gönül ehlidir’ diyemem, Gönül ehli olanların birbirini bilmemesi (tanımaması) yakışık almaz.
--	---

o Nejat Muallimoğlu: Bazı şâir ve ediblerimizin mısraları halk tarafından sevilip benimsenerek birer atasözü değeri kazanmıştır:

-Gölge etme, başka ihsân istemem. (*Âli Bey*)

- Bakalım âyîne-î devrân ne sûret gösterir. (*Bâki*)
- Ne sâl iledir, ne mâl iledir, beyim ululuk kemâl iledir. (*Esad Muhlis Paşa*)
- Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner. (*Vâsîf Enderûnî*)
- Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. (*Kanunî Sultan Süleyman*)
- Şecâat arz ederken merd-î kıbtî sirkatin söyler. (*Şeyh Galib*)

- Sen sen ol, **söyleyeceğin sözün duyulmamasını istiyorsan, söyleme!** Yapacağın işin görülmemesini istiyorsan , sakın yapma! Kutlu Nebi ‘Sonradan pişman olup özür dileyeyeceğin sözü baştan söyleme.’ buyururdu. **Özür dilemek bir erdemdir, illa özür dileyecek sözü sarf etmemek daha büyük bir erdemdir. Akıllı ile deli arasındaki fark odur ki, biri bildiğini söylemez, diğeri söylediğini bilmez.** Sen akıllılardan ol! (*İskender Pala*)

- Tukaram’dan:

Şiirler yazıyormuşum, Sözcükleri benim değil. Vecd içinde dinlediğin Bu türküler benim değil.	Ben Tanrının nâdân kulu Bilemezken sağı solu Bu yol uluların yolu. Bu cevherler benim değil.	Konuşan O, söyleyen ben, Öyle duydum efendimden. Tukâ der ki bu inliyen Ses benim, söz benim değil.
--	---	---

- **Söze ilâhi** (*Rig-Veda*)

Bilgeler buğday eler gibi elediler sözleri.. Dost o zaman öğrendi dostluğun ne olduğunu Varlıklar sisteydiler, Bilen yoktu güzelliklerini Adları konuncaya kadar. Herkes vermez kendini Söz, Bir kadın gibi nazlıdır, Şair ister, bilge ister.	Dostlar havuza benzer, Kiminin suyu çok, kiminin az. Kiminde ruhunuz yıkanır boydan boya, Kiminde elleriniz ıslanır. Kimi paçavra dokur kelimelerle Kimi şal. Kimin dudaklarında zehirdir söz, Kiminin dudaklarında bal.
---	---

- Goethe, 1819 yılında “Doğu Divanı” adlı eserinin başına şu mısraları koymuştur:
Söze kadın denirse eğer,
Zekâya da erkek,
Hafız’ı okuyan
Bu evlenmeyi görmüştür demek.

Televizyonda bir hanımcağız şarkı söylüyor: “Beni sevdiğini nerden bileyim / Hiç söylemedin ki!”

Duyguların doruğunda söz olmaz. Daha doğrusu, kelâm yetersiz kalır.

“Elâ gözlerine kurban olduğum

Yüzüne bakmaya doyamadım ben.” (*S. Kaynak*)

“Bir güzelin bakışıdır / Ömrümüzün sonsuzluğa kayan tek yıldızı.” (*Yahya Akengin*)

Gönül ufuklarımda Z. Müren’in sesi yankılanıyor:

“**Bir tatlı tebessüm**

bin vuslata bedeldir

gözlerin gözlerin

gözlerin hayat verir

aşkın ise eceldir”

Çocukluğunda karanlığa mahkum olan, ama gönlü aydınlanan Aşık Veysel;

“**Bugün ben bir güzel gördüm**

Sandım ki Zühre yıldızı

Ne sordum ne söyledi

Kaşlarını yıktı geçti

Yıldız gibi aktı geçti”

derken, fizikî olarak o güzeli göremediği gibi, ondan bir söz de işitmiş değildir.

Atalarımızın tabiriyle, “Söz gümüş ise sükut altındır”.

Yaratıklar içinde konuşma nimetine sahip olan insandır. “Khalegal insane allemehul beyan”. İnsanın sözlü ve yazılı ifade tarzı ise onun aklı, zekası, bilgisi, hafızası, tahsili, mesleği, deneyimi ile birlikte ahlâkı, psikolojisi, kültürü, inancı, zevkleri, yani özetle beyni ve gönlüne bağlıdır. Geri zekâlı bir insan kendini ifade edemediği gibi bön bön bakar. Cahil bir insan bağınaz davranışları ve hırçınlığı ile çevresini huzursuz yapar. Merhum Hasan Burkay “Mevizatül Hasene” (Güzel Öğütler) kitabında:

**“Alim sözü dürr-ü yekta incidir
Cahil sözü günde bin can incidir”** der.

Olgun insan boş ve lüzumsuz konuşmaz. Gerektiğinde konuşur ve konuştuğunda da hikmetli kelimeler; **sedef dişlerinin arasından inci taneleri dökülür**. Ama son sözü söyledikten sonra sükut eder ve gözleri sonsuzluğa bakar kalır. Artık ne bir harf, ne kelam...

Yunus Emre'nin ifadesi ile;
“Yalancı dünyaya konup göçenler
Ne söylerler, ne bir haber verirler.
Üstlerinde türlü otlar bitenler
Ne söylerler, ne bir haber verirler.”

İnsan, karmaşık bir varlık. Ölünce sessizliğe gömülmesi bir yana, yaşarken de söylemediği ya da söyleyemediği ne düşünceleri, ne duyguları vardır!

“Susturulmuş bir orkestradır kalbim..”
**“Bu taş makberdir ki cebinime benzerdir (cebin = alın)
Dış sükun ile zahir, derûnu mahşerdir.”** (Ziya Paşa)

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

- ...Bana sözün özü verildi... (Müslim, Buhârî)
- ...**Hoş/güzel söz sadakadır**... (Müslim, Buhârî)
- Her kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, **ya hayır söyleyin ya da sussun...** (Müslim, Buhârî)
- Her duyduğunu söylemesi kişiye yalan olarak yeter! (Ebû Dâvûd)
- (İnsanlar arasında) laf taşıyan kişi cennete girmez. (Müslim, Buhârî)

Kur'ân-ı Kerîm'den âyetler:

7. Sen sözü açığa vursan da, gizlesen de Allah için birdir. Çünkü O, gizliyi de bilir, ondan daha gizli olanı da.

43. “Firavun'a gidin. Çünkü o azmıştır.”

44. “Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır, yahut korkar.”

45. Mûsâ ve Hârûn, şöyle dediler: “Ey Rabbimiz! Şüphesiz biz, onun bize karşı aşırı davranmasından yahut azmasından korkuyoruz.” (Tâhâ, 20/7, 43-45)

Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. **İş konusunda onlarla müşavere et.** Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever. (Âl-i İmrân, 3/159)

Yürüyüşünde tabîi ol. **Sesini alçalt.** Çünkü seslerin en çirkini, şüphesiz eşeklerin sesidir! (Lokmân, 31/19)

Rahmân'ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara laf attıkları zaman, “selâm!” der (geçer)ler. (Furkân, 25/63)

2. Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider.

6. Ey iman edenler! Size bir fâsık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.

(fâsık: Haktan sapan, Allah'ın emirlerine itaatatten ayrılan âsi mümin veya kâfir)

10. Mü'minler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.

11. Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi (kötü) lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır! Kim de tövbe etmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.

12. Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir. (Hucurât, 49/2, 6, 10-12)

1, 2. Mal toplayan ve onu durmadan sayan, insanları arkadan çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her kişinin vay hâline!

3. O, malının, kendisini ebedileştirdiğini sanır. (Hümeze, 104/1-3)

16. Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız.

17. Üstelik, biri insanın sağ tarafında, biri sol tarafında oturmuş iki alıcı melek de (onun yaptıklarını) alıp kaydetmektedir.

18. İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında (yaptıklarını) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın. (Kâf, 50/16-18)

Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, **anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara “öf!” bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle. (İsrâ, 17/23)**

Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (ona denk bir cezadır). Ama kim **affeder ve arayı düzeltirse**, onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz O, zâlimleri sevmez. (Şûrâ, 42/40)

33. Allah'a çağırın, salih amel işleyen ve “Kuşkusuz ben müslümanlardanım” diyenden daha güzel sözlü kimdir?

34. İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.

35. Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak (hayırdan ve olgunluktan) büyük payı olanlar kavuşturulur. (Fussilet, 41/33-35)

24. Görmedin mi, Allah güzel bir sözü nasıl misal getirdi? (Güzel bir söz), kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir.

25. Bu ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir.

26. Kötü bir sözün durumu da; yerden koparılmış, ayakta durma imkânı olmayan kötü bir ağacın durumu gibidir.

27. Allah, iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sabit bir sözle sağlamlaştırır, zalimleri ise saptırır. Ve Allah dilediğini yapar. (İbrahim, 14/24-27)

(Âyetteki “sabit söz” ile kelime-i tevhid kastedilmektedir.)